

Advies werkgroep ZSM & Rechtsbijstand

DEFINITIEF CONCEPT

CONCEPT

Juli 2013
Versie 1.0

1. Inleiding

Na de start van ZSM is er aandacht gekomen voor de vormgeving van rechtsbijstand in de ZSM-werkwijze. In de regio Utrecht wordt sinds 2011 geëxperimenteerd met fysieke aanwezigheid van de advocaat op de ZSM-locatie. In de pilotfase is later ook in Rotterdam gestart met de inzet van advocaten in het ZSM-proces.

In lijn met de doorontwikkeling naar ZSM 2.0 is rondom het thema rechtsbijstand een werkgroep geformeerd. De werkgroep is gevraagd om in de periode tot juli 2013 tot een advies te komen voor een landelijke werkwijze. Het resultaat van de inzet van deze werkgroep is in het voorliggend document opgenomen.

Voortraject

In de periode november 2011 – februari 2012 is in opdracht van het OM en het ministerie van V & J het ‘Bedrijfskundig Onderzoek ZSM ketenpartners’ uitgevoerd. In het bedrijfskundig onderzoek is op basis van de ervaringen met de ZSM-pilots de visie van de verschillende partners in de keten op ZSM beschreven, waaronder de visie van de Nederlandse Orde van Advocaten (NOvA).

In de periode december 2012 – februari 2013 heeft een OM-werkgroep zich bezig gehouden met de voorbereiding voor de brede werkgroep ZSM & Rechtsbijstand.

Op 29 en 30 januari 2013 heeft een tweedaagse ZSM & Advocatuur/Rechtsbijstand plaatsgevonden. Hiervoor zijn diverse belanghebbenden vanuit de advocatuur, het ministerie van Veiligheid & Justitie, de Raad voor de Rechtsbijstand, de Raad voor de Rechtspraak en het OM uitgenodigd. Tijdens deze tweedaagse is verkend wat de reikwijdte en agenda van de brede werkgroep ZSM & Rechtsbijstand zou kunnen zijn.

Leeswijzer

Hieronder wordt het advies van de werkgroep ZSM & Rechtsbijstand voor ZSM 2.0 beschreven. Na een beknopte beschrijving van de opdracht waarmee de werkgroep van start is gegaan, wordt het advies uiteengezet. Aanvullend komen de aandachtspunten voor eventuele implementatie aan de orde.

De werkgroep beveelt aan om in de praktijk ervaring op te doen met de voorgestelde werkwijze voor rechtsbijstand binnen ZSM. In de slotbeschouwing wordt het voorstel voor vervolg benoemd.

2. Opdracht voor de werkgroep ZSM & Rechtsbijstand

In de eerste bijeenkomst van de werkgroep ZSM & Rechtsbijstand is de opdracht met de werkgroep vastgesteld.

De opdracht luidt als volgt:

1. Formeer op korte termijn een werkgroep met vertegenwoordiging van de relevante spelers.
2. Kom tot procesafspraken met de advocatuur en de Raad voor Rechtsbijstand - gericht op het verlenen van adequate rechtsbijstand aan verdachten - over hun betrokkenheid bij ZSM. Ga hierbij nadrukkelijk in op de positie van jeugdigen alsmede op de condities rond ‘direct betalen’.
3. Betrek hierbij de ‘lessons learned’ uit de pilots Utrecht en Rotterdam en andere lokale initiatieven.
4. Dit moet op 1 juli 2013 tot een gedragen advies leiden aan het programma ZSM.

Met de voorzitters van de werkgroepen Jeugd en Executie is afgesproken dat de onderwerpen ‘Rechtsbijstand Jeugd’ en ‘Conditie rond direct betalen’ in de werkgroep Rechtsbijstand worden betrokken. Dit heeft ook geleid tot een aanvulling van punt 2 van de opdrachtschrijving.

3. Stand van zaken ontwikkel advies van werkgroep aan programmteam ZSM

3.0 Formeren van de werkgroep

De advocatuur is niet te duiden als één doelgroep met een duidelijk vertegenwoordigend orgaan. Een eerste opdracht was dan ook een werkgroep te formeren met een vertegenwoordiging van de relevante spelers. De volgende personen zijn bereid gevonden om deel te nemen aan de werkgroep:

- John Lucas (voorzitter, plv. HovJ regio Oost-NL)
- Reinier van Loon (secretaris, beleidsadviseur PaG)
- Esther van den Bosch (beleidsadviseur, NOvA)
- Trix Maandag (advocaat)
- Janneke Steenbrink (advocaat)
- Petra van Kampen (hoogleraar strafrechtpraktijk, advocaat en bestuurslid NVSA)
- Wout Morra (advocaat en bestuurslid NVJSA)
- Jan-Kees Vos (beleidsmedewerker, ministerie van Veiligheid & Justitie)
- Herman Schilperoort (hoofd staf / directiesecretaris, Raad voor de Rechtsbijstand)
- John Schagen (programmamanager ZSM, Politie)
- Judith Renes (Implementatiemanager ZSM, Politie)
- Reinoud de Haan (coördinerend ZSM-officier, arrondissement Midden-Nederland, OM)
- Alexander Bijl (coördinerend ZSM-officier, arrondissement Rotterdam, OM)
- Kam Mai Tan (ketenprocesbegeleider, PwC)

De deelnemende advocaten nemen deel op persoonlijke titel. De werkgroep is bijeen gekomen op 28 maart 2013, 16 mei 2013 en 14 juni 2013. Tevens heeft op 15 juli jl. nog een ingelast overleg plaatsgevonden tussen OM, de Raad voor Rechtsbijstand, een tweetal vertegenwoordigers vanuit de NOvA en de in de werkgroep participerende advocaten. Het concept advies is in een schriftelijke ronde afgestemd met de leden van de werkgroep en definitief gemaakt.

3.1 Overall advies voor het thema

In de eerste bijeenkomst van de werkgroep zijn de uitgangspunten en de reikwijdte besproken. De werkgroep heeft de volgende kaders bepaald:

- Het ontwerp voor de ZSM-werkwijze 1.1 is het vertrekpunt geweest voor de werkgroep. De ZSM-werkwijze 1.1 beschrijft het ketenproces op de ZSM-locatie.
- Vast staat dat de advocaat niet hoort te zitten aan de beslistafel zelf. Dit zou namelijk afbreuk doen aan de onafhankelijke positie die de advocaat heeft in het strafproces.
- Het advies heeft betrekking op de arrondissementale ZSM-projecten. De rechtsbijstand t.b.v. de landelijke ZSM projecten (CVOM) blijft buiten beschouwing.
- De werkgroep heeft zich gericht op de aangehouden verdachten. Ontboden verdachten hebben de gelegenheid om rechtsbijstand zelf te organiseren. Dit is recent bevestigd door de Hoge Raad, zie LJN CA2555, hoewel er binnen de advocatuur twijfels zijn of deze uitspraak wel voldoende rekening houdt met de recente opvattingen van het EHRM.
- In dit advies wordt een onderscheid gemaakt tussen het verlenen van rechtsbijstand aan aangehouden volwassen verdachten binnen de ZSM procedure en aangehouden jeugdige verdachten.
- Het advies betreft een eerste voorstel voor een landelijke werkwijze ZSM & Rechtsbijstand. Verschillende aspecten van het concept, de bedrijfsvoering en de implementatie behoeven nadere uitwerking. Ook kan nader onderzoek (bijvoorbeeld middels een pilot, een business case rechtsbijstand of een business case) leiden tot een bijstelling op onderdelen. Het advies sluit af met een voorstel voor vervolg.
- Eventuele nadere aanpassingen van dit advies zullen niet van invloed zijn op de tot op heden gehanteerde uitgangspunten, zoals onafhankelijkheid en vertrouwelijkheid van de communicatie tussen advocaat en verdachte.

Er zijn drie mogelijkheden geïdentificeerd waarop de raadsman contact kan hebben met zijn cliënt:

- I. Direct bij aanvang, zodra de verdachte na aanhouding is binnengebracht op het politiebureau/cellencomplex;
- II. Vlak voor het moment waarop de Officier van Justitie (voortaan: OvJ) een beslissing neemt;
- III. Een combinatie van I en II.

De werkgroep adviseert rechtsbijstand nadrukkelijk aan de voorkant en - indien de verdachte heeft aangegeven ook in het verdere traject rechtsbijstand te willen ontvangen - aan de achterkant (voorafgaande aan de beslissing van de OvJ) van het ZSM-proces te organiseren (optie III). Daarmee wordt afgeweken van de huidige Salduz-praktijk en het conceptwetsvoorstel 'Raadsman bij het politieverhoor'. De door de werkgroep verwachte voordelen van een nauwere betrokkenheid van de advocaat in het versnelde strafproces kunnen zijn:

- Betere waarborg van de positie van de verdachte in een versneld strafproces;
- Het bewerkstelligen van een kwalitatief betere interventie die eerder door de verdachte wordt geaccepteerd;
- Efficiëntere uitvoering van rechtsgang.

Rechtsbijstand zowel aan voorkant als aan achterkant ZSM proces

Op basis van jurisprudentie van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (Salduz e.d.), is het recht van een aangehouden verdachte om voorafgaand aan het verhoor door de politie een raadsman te mogen raadplegen inmiddels een gegeven. Dit recht op 'consultatiebijstand' is neergelegd in een concept richtlijn van de EU (2011/0154 (COD)).

De werkgroep is evenwel van mening dat niet kan worden volstaan met uitsluitend rechtsbijstand aan de voorkant van het proces. Na het eerst contact (de consultatiebijstand) houdt de rechtsbijstand niet op. In het geval dat binnen het ZSM-proces sprake is van een zogenaamde 'directe afdoening', zijnde het opleggen van een OM-strafbeschikking, het aanbieden transactie of het besluiten tot een sepot onder bijzondere voorwaarden, zal rond de door de OvJ te nemen beslissing behoefte (kunnen) bestaan aan rechtsbijstand. Dit geldt uiteraard alleen voor die verdachten die in het eerste contact met de advocaat hebben aangegeven rechtsbijstand te willen ontvangen en die niet in vrijheid de beslissing afwachten.

De werkgroep ZSM & Rechtelijke interventies buigt zich over de verdere uitwerking van (super)snelrecht. Vanuit de werkgroep ZSM & Rechtsbijstand wordt geadviseerd bij het ontwikkelen van het landelijk model voor (super)snelrecht de advocatuur te betrekken voor het formuleren van criteria voor zaken die geschikt zijn om via die route af te doen. Mogelijk kan het op een later moment zinvol blijken om het uitreiken van een dagvaarding voor (super)snelrecht toe te voegen aan 'directe afdoening'.

Bovengenoemde werkwijze geldt dus alleen bij de zogenaamde 'directe afdoening' binnen het ZSM-proces. Immers bij het routeren van een zaak, bijvoorbeeld naar het Veiligheidshuis of bij het dagvaarden van een zaak voor een politierechterzitting, kan het verlenen van rechtsbijstand op de huidige wijze blijven plaatsvinden.

Uit het overleg met de advocatuur kwam naar voren dat het voornaamste bezwaar tegen de 'directe afdoening' is gelegen in het feit dat de verdachte niet altijd goed kan overzien wat de gevolgen zijn van het instemmen met een vorm van 'directe afdoening'. De werkgroep is van mening dat aan dit bezwaar tegemoet kan worden gekomen door in het geval van 'directe afdoening' de verdachte te voorzien van rechtsbijstand (tenzij daar nadrukkelijk ten overstaan van een advocaat afstand van is gedaan).

Daarnaast is afgesproken dat moet worden nagegaan of het mogelijk is om te komen tot wijziging van wet- en regelgeving, waardoor (bepaalde vormen van) de ‘directe afdoening’ niet meer meetellen voor de Justitiële Documentatie, dan wel – wanneer dat niet haalbaar is – dat (bepaalde vormen van) de ‘directe afdoening’ niet mee worden genomen in het toetsingsprofiel dat de Dienst Justis gebruikt bij het al dan niet afgeven van een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG). De beantwoording van deze vraag is van groot belang voor ZSM, maar overstijgt de opdracht van de doorontwikkelgroep ZSM-Rechtsbijstand.

Afstand doen van het recht op rechtsbijstand

Tijdens het contactmoment tussen verdachte en zijn advocaat aan de voorkant van het proces, zal de advocaat de verdachte informeren over het recht op rechtsbijstand. Momenteel vervult de hulpofficier van justitie (politiedewerker) deze functie. Tijdens het contactmoment tussen verdachte en advocaat aan de voorkant van het proces heeft de verdachte de mogelijkheid afstand van het recht op rechtsbijstand ten overstaan van een advocaat te doen.

Op basis van de EU richtlijn ‘recht op informatie in strafprocedures’, dient de informatie over de procedure door de politie aan de verdachte te worden verstrekt. Tevens is opgenomen dat de verdachte afstand kan doen van zijn recht op rechtsbijstand, mits hij is geïnformeerd over de consequenties daarvan. Het conceptwetsvoorstel ‘Raadsman en politieverhoor’ gaat er van uit dat de verdachte ten overstaan van de politie welbewust en vrijwillig afstand kan doen van het recht op rechtsbijstand. Het voorstel van de werkgroep gaat daarmee verder dan het conceptwetsvoorstel. Door nu – conform het voorstel van de werkgroep – voor te schrijven dat het doen van afstand binnen ZSM bij voorkeur dient plaats te vinden ten overstaan van een advocaat, kan de politie de eisen uit de EU-richtlijn met betrekking tot de informatieverstrekking aan de verdachte efficiënter invullen. Er is bij de voorgestelde werkwijze immers nog een 2de moment waarop (door de advocaat) getoetst kan worden of de verdachte de door de politie verstrekte informatie begrijpt en of er nog informatie ontbreekt.

De werkgroep is van mening dat het beter is om afstand te laten doen ten overstaan van een advocaat, aangezien dan geen discussie meer kan ontstaan in het vervoltraject over de vraag of verdachte dat wel in alle vrijheid heeft gedaan en of hij daarvan wel de consequenties heeft kunnen overzien. Vanuit de Raad voor Rechtsbijstand (hierna RvR) is evenwel opgemerkt dat deze werkwijze organisatorische en financiële consequenties kan hebben. Deze zullen inzichtelijk moeten worden gemaakt in de business case die nog moet worden uitgevoerd. De RvR heeft aangegeven dat indien de kosten veel hoger uitvallen dan thans het geval is, er zal moeten worden gekeken naar alternatieven om de kosten van rechtsbijstand binnen het strafproces binnen de perken te houden. Enerzijds dient hierover te worden opgemerkt dat ten gevolge van de (concept) EU regelgeving op het terrein van rechtsbijstand ook zonder ZSM de kosten voor rechtsbijstand de komende jaren zouden toenemen. De ZSM werkwijze biedt nu juist de mogelijkheid om de rechtsbijstand ten behoeve van alle aangehouden verdachten goed te regelen, zodat de kosten van rechtsbijstand beheersbaar blijven. Anderzijds dient te worden bekeken hoeveel kosten voor rechtsbijstand kunnen worden bespaard door de voorgestelde werkwijze. Beide punten moeten worden meegenomen in de nog uit te voeren business case naar de financiële consequenties van de voorgestelde werkwijze.

Voor de verdachten die uitdrukkelijk hebben aangegeven afstand te willen doen van rechtsbijstand geldt dat de bemoeienis van de advocaat voor die verdachten na het eerste consult stopt, tenzij de verdachte zich in de loop van de verdere procedure bedenkt. Kortom: eerder gedaan afstand van rechtsbijstand kan ten allen tijde in het strafproces door de verdachte worden herroepen. In dat geval zal het contact via de politie worden hersteld. Voor de goede orde wordt opgemerkt dat bij de in verzekeringstelling van de verdachte de reguliere procedure voor het verkrijgen van rechtsbijstand wordt gevolgd en dat een advocaat op de gebruikelijke wijze hierover wordt verwittigd.

Indien de verdachte aangeeft gedurende het ZSM-traject verdere rechtsbijstand te willen ontvangen, wordt dit door de advocaat – via de politie – aan de OvJ doorgegeven. Er moet nog verder uitgezocht worden hoe een dergelijke melding moeten worden geregistreerd (geautomatiseerd per zaak of op een schriftelijke lijst o.i.d.).

Eerste contact via videoverbinding

De Algemene Raad van de NOvA heeft een voorkeur om bij het verlenen van rechtsbijstand aansluiting te zoeken bij de inrichting van tien ZSM-locaties in het land. Daarbij is aangegeven dat zoveel mogelijk moet worden gestreefd naar een werkwijze waarbij de advocatuur in staat wordt gesteld om de aangehouden verdachte fysiek te spreken. Hoewel dit op zich een begrijpelijk standpunt is, hoeven de ZSM locaties niet gevestigd te zijn op een detentielocatie (dit in tegenstelling tot de pilotfase waarin - gezien de schaalgrootte van de pilot – dikwijls wel sprake was van het samenvallen van de ZSM- en detentielocatie). Gezien het feit dat met de landelijke uitrol van ZSM het aantal ZSM locaties niet synchroon loopt met het aantal detentie locaties, zal het in de praktijk derhalve niet mogelijk zijn om alle verdachten fysiek te spreken. Het proces rond rechtsbijstand in het ZSM-traject is daarom ingericht op telehoren via het videoconsult. De advocaat zal derhalve de bereidheid moeten hebben om in beginsel via een video-verbinding het eerste contact met de aangehouden verdachte te hebben, indien fysiek contact niet mogelijk is. Hierbij geldt het uitgangspunt dat de advocaat in alle gevallen alsnog kan besluiten om zelf de verdachte fysiek te bezoeken, dan wel wanneer zijn bureaudienst dat niet toelaat, de verdachte door een andere advocaat te laten bezoeken. De advocaat die de eerste consulten voor zijn/haar rekening neemt draagt daarvoor zorg.

De advocaat ‘neemt’ de verdachte mee in de verdere procedure, indien de verdachte heeft aangegeven rechtsbijstand te willen ontvangen. Dit houdt in dat als bijvoorbeeld de dienst van de advocaat om 17:00 uur eindigt en de OvJ om 18:00 uur het voornemen heeft geuit tot een bepaalde wijze van afdoening, de advocaat in de gelegenheid wordt gesteld om hierover contact te hebben met zijn cliënt, en zijn cliënt ter zake te adviseren, voordat de beslissing door de OvJ wordt genomen. De advocaat bepaalt of dit een telefonisch contact kan zijn of dat het nodig is om af te reizen naar de ZSM-locatie voor het voeren van een videoconsult dan wel dat het nodig is om naar de detentielocatie af te reizen waar de verdachte verblijft om een fysiek contactmoment te hebben.

Bovenstaande oplossing vraagt in beginsel om veel meer overleg *op afstand* tussen advocaat en zijn cliënt. De politie zal deze contactmomenten wel moeten faciliteren (halen en brengen verdachte naar ruimte), zodat de advocaat met de verdachte kan overleggen via een beveiligde videoverbinding. Mocht de advocaat er voor kiezen om gebruik te maken van een telefonisch consult, dan kan ook gebruik worden gemaakt van een beveiligde telefoonverbinding. Een beveiligd telefonisch consult is met de huidige draadloze toestellen sneller te realiseren dan een beveiligde videoverbinding en zou eventueel na het eerste (video)consult een contactmogelijkheid zijn.

De organisatie van de piketregeling en de financiering van de voorgestelde wijze van verlenen van rechtsbijstand zal opnieuw moeten worden bekeken. De RvR zal zich hierover buigen. Uitdrukkelijk geldt als randvoorwaarde dat een en ander alleen mogelijk is, indien sprake is van adequate financiering van de rechtsbijstand.

Er wordt door de werkgroep een algemeen voorbehoud gemaakt voor de kosten die aan de inzet van een videoverbinding zijn verbonden. AEF levert in de zomer een business case Telehoren op, waarin deze werkwijze en de daaraan voor de politie en de rechtsbijstand verbonden kosten zijn doorgerekend.

Aantal advocaten per ZSM-locatie

De werkgroep heeft gesproken over het aantal advocaten dat per ZSM-locatie nodig is om de (video)consulten direct na aanhouding van de verdachte te kunnen uitvoeren. Op sommige drukke dagen worden in een regio 50 – 60 verdachten op een dag binnengebracht. Het eerste consult kan voor dit soort aantallen niet door 1 advocaat worden afgehandeld. Met dergelijke aantallen moeten meer advocaten op locatie zijn. De business case die naar aanleiding van het voorgestelde model zal worden uitgevoerd moet zicht geven op de piekmomenten op de ZSM-locaties i.r.t. het benodigd aantal advocaten.

Op basis van die gegevens zal het straks beter mogelijk zijn om de benodigde capaciteit van het aantal ZSM-officieren, en dus ook het aantal advocaten, te bepalen. Het is dus goed denkbaar dat niet gedurende de hele week of de hele dag de noodzaak bestaat om een dubbele (of drievoudige) bezetting te hebben, maar bijvoorbeeld alleen op de drukke momenten.

Informatievoorziening aan advocaat bij voornemen tot ‘directe afdoening’

Centraal staat het uitgangspunt dat de advocaat over dezelfde informatie beschikt als de OvJ. Op basis hiervan wordt door de werkgroep de volgende afspraak gemaakt over de informatieverstrekking aan advocaten:

Indien de OvJ voornemens is een ZSM-zaak direct af te doen¹ informeert hij de advocaat voor de beslissing over dit voornemen. Als er (concept)stukken zijn opgemaakt, krijgt de advocaat die aangeeft deze stukken te willen zien, de beschikking over deze (concept)stukken. De OvJ dient aan de advocaat te vragen/aan te bieden of hij de (concept)stukken wil zien of niet. ‘Equality of arms’ staat centraal. Ook indien de OvJ aangeeft zijn beslissing te willen baseren op uitsluitend mondelinge informatie, geeft hij de advocaat de keus om zijn cliënt te adviseren op basis van diezelfde mondelinge informatie.

Bovenstaande werkwijze geldt uitsluitend voor de directe afdoening (binnen 7 dagen beslissen tot het opleggen van een OM-straftbeslissing, het aanbieden van een transactie of besluiten tot een sepot onder voorwaarden) binnen de tijd dat een verdachte in de ZSM-procedure vast zit. Deze werkwijze geldt dus niet bij dagvaarding van de verdachte. In die gevallen dient ten behoeve van de behandeling ter zitting een dossier opgemaakt te worden.

Nagegaan moet worden op welke wijze de concept stukken bij ‘directe afdoening’ naar de advocaat gaan. Het OM heeft de voorkeur voor de werkwijze waarin de politie de concept-stukken digitaal in een elektronisch mapje aan de OvJ aanlevert. De OvJ zorgt er dan voor dat de advocaat de beschikking krijgt over de stukken waarop de OvJ zijn beslissing baseert.

De werkgroep ZSM & Opsporing ontwikkelt een landelijke richtlijn voor beknopte informatieproducten. Op het moment dat deze uitgewerkt en ingevoerd worden, draagt dit bij aan een meer efficiënte en eenduidige wijze van informatievoorziening.

Categorie verdachten

Zoals aangegeven heeft de werkgroep zich niet gericht op ontboden verdachten, omdat zij in de gelegenheid zijn om rechtsbijstand zelf te organiseren. Overigens moet nog wel worden bekeken hoe om te gaan met de situatie waarin aan de ontboden verdachte binnen het daarop volgende ZSM-proces een ‘directe afdoening’ wordt opgelegd. Wellicht volstaat het om de verdachte hierover van te voren te informeren middels de ontbiedingsbrief.

¹ ZSM-zaken die binnen het ZSM-proces worden afgedaan met het opleggen van een OM-straftbeslissing, het aanbieden transactie of het opleggen van een sepot onder voorwaarden

Jaarlijks worden in Nederland ongeveer 360.000 verdachten aangehouden. Dit betreft zowel meerderjarige als minderjarige verdachten. Dit aantal kan worden onderverdeeld naar de categorie indeling die ook wordt gebruikt in de Aanwijzing rechtsbijstand politieverhoor (2010A007). Hierbij moet wel worden aangetekend dat het de vraag is of deze Aanwijzing moet worden aangepast, gelet op de (concept) Richtlijn met betrekking tot 'the right of access to a lawyer in criminal proceedings', alsmede op basis van de afspraken die nu voor het ZSM-traject zijn gemaakt.

Categorie A en B: 290.000 verdachten

Categorie C: 70.000 verdachten²

Categorie A

Als categorie A-zaken worden aangemerkt:

- zaken waarbij sprake is van een verdenking van een misdrijf dat voldoet aan de criteria voor de inzet van een Team Grootschalig Onderzoek (TGO): hiervan is sprake als het een misdrijf betreft;
- waarop een strafbedreiging van twaalf jaar gevangenisstraf of meer staat, én
- dat kan worden getypeerd als een (mogelijk) opzettelijk levensdelict, zeer ernstig zedendelict, brandstichting met ernstige gevolgen, gijzeling, ontvoering en andere misdrijven tegen de lichamelijke integriteit, en
- waarbij een grote maatschappelijke impact kan worden verwacht;
- zaken waarin aan de aanhouding van verdachte projectmatig opsporingsonderzoek naar georganiseerde criminaliteit vooraf is gegaan;
- zaken waarbij sprake is van een verdenking van een misdrijf waarbij voorlopige hechtenis toegelaten is en waarvan redelijkerwijs valt aan te nemen dat zij zullen voldoen aan het begrip 'gevoelige zaak';
- zaken van verdachten in de leeftijd van twaalf tot en met vijftien jaar op de pleegdatum van het feit voor zover deze zaken betrekking hebben op een misdrijf waarbij voorlopige hechtenis toegelaten is;
- zaken van verdachten in de leeftijd van zestien en zeventien jaar op de pleegdatum van het feit en verdachten die naar het oordeel van de opsporingsambtenaar zijn aan te merken als een persoon met een kennelijk verstandelijke beperking of cognitieve functiestoornis, voor zover deze zaken betrekking hebben op misdrijven:
 - met een strafbedreiging van twaalf jaar of meer, óf
 - met een strafbedreiging van minder dan twaalf jaar, maar waarbij sprake is van een dode of evident zwaar lichamelijke letsel, óf
 - dat een zedenmisdrijf behelst met een strafbedreiging van acht jaar of meer of waarbij sprake is van seksueel misbruik in een afhankelijkheidsrelatie.

Categorie B

Zaken betreffende misdrijven waarbij voorlopige hechtenis toegelaten is en die niet vallen onder categorie A.

Categorie C

Zaken betreffende misdrijven waarbij voorlopige hechtenis niet toegelaten is alsmede zaken betreffende overtredingen.

De werkgroep is van mening dat in A-zaken geen videoconsult kan plaatsvinden. Dit zijn ook zaken die niet in het ZSM-concept passen. In categorie B en C-zaken, die voor de ZSM-werkwijze worden geselecteerd, vindt, indien een fysiek consult niet valt te organiseren, in principe een videoconsult na aanhouding en voor het politieverhoor plaats. Op basis van het videoconsult neemt de advocaat de beslissing of verdere rechtsbijstand via fysiek contact met de cliënt kan plaatsvinden of dat kan worden volstaan met een video- of telefonisch consult.

Jeugd:

Vanuit de doorontwikkelgroep ZSM-Rechtsbijstand heeft een kleine afvaardiging uit deze werkgroep zich gebogen over de wijze waarop binnen ZSM de rechtsbijstand aan jeugdigen kan worden geregeld. Voor deze subwerkgroep zijn uitgenodigd:

- Trix Maandag
- Janneke Steenbrink
- Esther van den Bosch
- Kam Mai Tan
- Reinier van Loon
- Linda Dubbelman (vanuit de doorontwikkelgroep ZSM-Jeugd)

Op 18 juni jl. is deze subwerkgroep bijeengekomen. N.a.v. deze bijeenkomst is het volgende besproken en zijn de volgende afspraken gemaakt:

Het grootste probleem op dit moment – met de huidige werkwijze – is de lange wachttijd tussen de melding van de politie aan de piketcentrale, de doormelding door de piketcentrale aan de dienstdoende jeugdadvocaat en vervolgens het verschijnen van de dienstdoende advocaat op het politiebureau waar de jeugdige verdachte wordt vastgehouden. Hoewel er wordt gewerkt aan een nieuwe piketcentrale, die mogelijk een deel van de wachttijd kan verkorten, blijft de wachttijd zeer waarschijnlijk problematisch, zeker in die gevallen waarin de jeugdige verdachte is aangehouden voor een gering feit.

Het is al jaren de vraag of dit niet anders kan. Inmiddels wordt voor volwassenen binnen het ZSM-concept voorgesteld het contact tussen de verdachte en de advocaat – indien mogelijk – via een videoconsult te laten plaatsvinden. De vraag is of het videoconsult ook uitkomst zou kunnen bieden in dit soort relatief geringe zaken waarin sprake is van een minderjarige verdachte.

Vanuit de advocatuur is al diverse malen aangegeven dat jeugdzaken zich niet zouden lenen voor een videoconsult en dat een ‘face to face’ contact tussen verdachte en de advocaat het meest aangewezen is. Echter, wanneer het belang van het kind voorop staat, dan is het realiseren van een ‘face to face’ contact tussen de jeugdige verdachte en diens advocaat - in met name de relatief geringe zaken - niet zonder meer in het belang van het kind. Om de ontstane impasse te doorbreken wordt voorgesteld om te bekijken of een pilot kan worden uitgevoerd, waarin de (on-)mogelijkheden van het videoconsult bij jeugdigen worden getoetst. Vanuit de werkgroep wordt opgemerkt dat de huidige rechtsbijstandverlening aan jeugdigen binnen ZSM ernstige zorgen baart. Derhalve zal op korte termijn een praktische oplossing moeten worden gevonden om er voor te zorgen dat de advocaat

sneller op het politiebureau kan verschijnen zodat de jeugdige die rechtsbijstand kan ontvangen die hij nodig heeft.

3.2 Advies per onderwerp (onderscheiden naar korte termijn en langere termijn)

Het advies van de werkgroep is om in de praktijk ervaring op te doen met de beschreven werkwijze. Op basis van de inzichten uit de pilot (voor zowel volwassenen als jeugdigen) moet het advies verder uitgewerkt en verfijnd worden. Verder adviseert de werkgroep om de elementen uit de voorgestelde werkwijze in de reguliere overleggen die tussen de verschillende ketenpartners en partners van de keten worden gevoerd te adresseren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de inrichting van het piket in het overleg tussen de RvR en de NOVA of de inzet van video conferencing in het overleg tussen de programmateams politie en OM en de klankbordgroep ZSM.

Aangezien het nog de nodige tijd vergt voordat de pilots van start kunnen gaan en daarvan de eerste resultaten kunnen worden verwacht, wordt voorgesteld om op alle ZSM-locaties te werken met de navolgende tijdelijke variant van rechtsbijstandsverlening.

- De huidige werkwijze rond het Salduz-consult wordt gevolgd;
- Indien de verdachte dat wenst ontvangt hij een Salduz-consult;
- Wanneer de verdachte heeft aangegeven om ook in het verdere traject rechtsbijstand te willen ontvangen, krijgt hij een advocaat toegevoegd;
- De politie zal dit moeten melden aan de ZSM-officier die de zaak van de verdachte behandelt;
- De ZSM-officier zal dan contact opnemen met de advocaat van de verdachte, voordat hij een beslissing over de afdoening neemt.

3.3 Impact van de adviezen voor de ontwerpelementen (met het Ontwerp ZSM 1.1 als basis)

Voorzien wordt dat het advies ten minste een impact heeft op:

Het procesmodel

Incorporatie van contactmomenten tussen de raadsman en verdachte en informatie-uitwisseling tussen de politie, OM en raadsman.

Organisatie & besturing

Nader te bepalen.

HRM

- Beschikbaarheid van voldoende advocaten voor uitvoering werkwijze
- Beschikbaarheid politiemedewerkers voor ondersteuning uitvoering video conferencing en telefonische afstemming
- Trainen van hulpofficieren van justitie op werkwijze rechtsbijstand en ZSM
- Trainen van OvJ's op werkwijze en afstemming met de advocaten
- Trainen van advocaten op werkwijze ZSM, het zoeken van afstemming met OvJ in dit proces en communicatie met verdachten via videoverbinding

Impact op ICT

Beschikbaarheid video conferencing via beveiligde verbindingen en mogelijkheden voor digitale informatievoorziening.

Huisvesting

- Geschikte werkplek voor de advocaat op de ZSM-locatie en/of centrale detentielocatie
- Geschikte voorzieningen voor video conferencing.

Impact wet- en regelgeving

-Weerslag EU richtlijnen in nationale wet- en regelgeving, waaronder de Aanwijzing rechtsbijstand politieverhoor.

Janneke van Tetrode werkt op basis van het ZSM-procesmodel een concept procesmodel uit waarin de hierboven besproken werkwijze is verwerkt.

3.4 Aandachtspunten en randvoorwaarden voor succesvolle implementatie

Beschikbaarheid van geschikte voorzieningen voor video conferencing

De beschikbaarheid van geschikte video conferencing wordt gezien een *noodzakelijke randvoorwaarde* om het voorgestelde model logistiek uitvoerbaar en betaalbaar te houden. Onder 'geschikt' wordt in ieder geval verstaan dat de veiligheid van de verbindingen kan worden gewaarborgd en dat de verdachte en advocaat in vertrouwelijkheid (zonder bijzijn van een politiemedewerker) een gesprek moet kunnen voeren.

Naast de beschikbaarheid van video conferencing is voor de beoogde snelheid binnen het ZSM-proces tevens van belang dat het brengen van verdachten van en naar deze voorzieningen (door de politiemedewerkers of ander ondersteunend personeel) tijd efficiënt gebeurt. Overigens geldt hetzelfde voor het faciliteren van telefonische gesprekken tussen verdachte en advocaat.

Vergoeding voor de advocaten

In overleg met het departement en de Raad voor de Rechtsbijstand moet worden bepaald wat een redelijke vergoeding van de advocaat is (daarbij betrokken welke activiteiten worden wel of niet en zo ja hoe vergoed). Op het moment dat hier een uitgangspunt voor is gekozen, kan dit worden betrokken in de business case ZSM voor de advocatuur.

Uitwerking van de informatie-uitwisseling tussen politie, OM en advocaat

In het voorgestelde model zijn op hoofdlijnen vier momenten van informatie-uitwisseling tussen de betrokken partijen van belang:

- Informatie over instroom van aangehouden verdachten (door politie te verstrekken)
- Informatie over de wens van de verdachte om gebruik te maken van recht op rechtsbijstand dan wel hier afstand van te willen doen (door advocaat te verstrekken)
- Informatie over voorgenomen beslissing OvJ tot opleggen van een OM-straftbeslissing, Transactie of Sepot met bijzondere voorwaarden (door OM te verstrekken)
- Informatie over processtukken (door OM te verstrekken)

Voor ieder moment moet worden gewaarborgd dat de informatie juist en volledig overkomt en goed wordt geregistreerd.

Wijziging van OM/politie-richtlijn voor informatievoorziening

Nader te bepalen of dit nodig is.

Voldoen aan wettelijke verplichtingen recht op rechtsbijstand

De hierboven geschetste werkwijze voldoet aan juridische eisen (jurisprudentie en (concept) wettelijke regelingen) die over rechtsbijstand aan aangehouden verdachte bestaat. Wel zal moeten worden gezien of de Aanwijzing rechtsbijstand en politieverhoor moet worden aangepast met het oog op komende regelgeving uit Europa en vanuit de Directie Wetgeving van het Ministerie van Veiligheid & Justitie. Dit hoeft overigens aan de voorgestelde pilot niet in de weg te staan indien er een oplossing wordt gevonden waarbij de piketmelding vanuit de politie zo wordt gelabeld dat de piketcentrale c.q. De Raad voor Rechtsbijstand, die de melding van de politie aan advocaten doorgeeft, per computer kan herkennen of ze moeten worden gerouteerd naar face tot face contact dan wel naar video-consult.

5. Slotbeschouwing

De werkgroep is gevraagd of zij bijeen willen blijven komen om gezamenlijk het advies verder uit te werken en de pilot te begeleiden. De leden hebben hiermee ingestemd.

De werkgroep adviseert om ervaring op te doen met de beschreven werkwijze rechtsbijstand. Voor de pilot worden de volgende aandachtspunten benoemd:

- Duidelijke communicatie over het doel en de opzet van de pilot, in de pilotregio maar ook de andere regio's.
- Nadrukkelijk moet worden bekeken of er ook niet een pilot in landelijk gebied zou moeten plaatsvinden, aangezien het verlenen van rechtshulp in landelijk gebied andere facetten kent dan in stedelijk gebied.
- Voor de duur van de pilot moet duidelijk zijn hoe de piketregeling wordt ingezet en de vergoeding van betrokken advocaten wordt vormgegeven.
- Bij voorkeur advocaten betrekken bij de pilot die geïnformeerd zijn over de ZSM-werkwijze, de voorgestelde werkwijze rechtsbijstand en open staan voor video conferencing.
- Vooraf een monitorsystematiek voor het meten van uitkomsten opzetten en gedurende de pilot gestructureerd uitvoeren.
- In de pilot moet in iedere geval inzichtelijk worden gemaakt of er een verdachten al dan niet minder vaak afstand doen van recht op rechtsbijstand, aan de voorkant van het proces en gedurende het proces.
- Tevens moet gemonitord worden of er verdachten zijn die absoluut geen advocaat willen spreken middels een video verbinding, maar een gesprek in persoon willen.
- Ook moet bekeken worden of de keuze van de categorie zaken (B en C-categorie die voor de ZSM-werkwijze zijn geselecteerd) werkbaar is voor de hulpofficieren van justitie.
- Tot slot zal er ook aandacht moeten zijn voor de rol/betrokkenheid van advocaten in gebieden waar geen pilot draait.